

„Szabadon szolgál a szellem...”

Sepsi Enikóval, az Eötvös József Collegium igazgatóhelyettesével beszélget Fábri György

Sepsi Enikő 1995-ben pályakezdőként lett az ELTE Eötvös József Collegium tanára, majd Francia Műhelyének vezetője és a francia kapcsolatok felelőse, 1999-től a Collegium igazgatóhelyettese. 2001-ben az ügyvezető igazgatói teendőket is ellátta. Volt Bolyai-ösztöndíjasként az MTA köztestületének tagja. A Francia Egyetemközi Központ Tudományos Tanácsának tagja. A hazai és nemzetközi tudományszervezés több területén munkálkodik, számos hazai és nemzetközi pályázatot vezetett az elmúlt években.

2003-ban a francia kormány ösztöndíjasaként doktorátust szerzett a Sorbonne Összehasonlító Irodalmi Tanszékén, valamint az ELTE Magyar Irodalomtörténeti Doktori Iskolájában. Kutatási-oktatási területe a francia és magyar modern, illetve kortárs költészet, irodalom- és színházelmélet. 1996 óta rendszeresen publikál, *Le « théâtre » de János Pilinszky (points de rencontres)* c. könyve az idén jelenik meg a franciaországi L'Harmattan Kiadónál.

Sepsi Enikőt, a Világosság folyóirat két számában megjelenő Eötvös Collegium-összeállítás szerkesztőjét Fábri György kérdezte a Collegiumban folyó munkáról.

■ *Az Eötvös Collegium a legnagyobb tradícióval büszkélkedhető magyar tudományegyetemi, ezen belül részben bölcsészeti műhely. Korábban három történeti időszakban kellett továbbvinnie a hagyományait: a népi kollégiumi mobilitási hullám, az elitizmus-ellenes ötvenes-hetvenes évek közötti periódus és a szakkollégiumok nyolcvanas évekre tehető felívelése idején. Hogyan alkalmazkodott, ment tovább az intézmény?*

■ Az Eötvös József Collegium megnyitásakor, 1895-ben Eötvös Loránd alapító szándéka az volt, hogy a porosz stílusú magyar felsőoktatási rendszerben jöjjön létre egy szabadabb, a francia elítkezés hagyományain alapuló intézmény. Az első évtizedek gyakorlatát leginkább Keresztury Dezső jelmondata fejezi ki: „Szabadon szolgál a szellem...”. A Collegium a Csillag utcai, majd 1910-től a Ménesi úti épület falai közül kikerült tudósoknak, művészeknek köszönhetően legendás intézménnyé vált, erről az időszakról regények, filmek születtek. Idegen nyelven az 1921 és 1931 között a Collegiumban tanító francia lektor, Aurélien Sauvageot visszaemlékezései jelentek meg (*La découverte de la Hongrie, Magyarországi életutam*). Francia–magyar, magyar–francia szótára, a „Sóvágó” szótár a mai napig az egyik legjobb a maga nemében. Az intézmény 1948-ig működött folyamatosan, 1951-ben föloszlatták, de már Keresztury Dezső igazgató lemondása is az ellehetetlenítésnek volt köszönhető. Köztudott, hogy az ötvenes években közönséges diákszállóvá fokozták le a Collegiumot. A Collegium újjászervezése csak lassan, először Tóth Gábor, majd Szijártó István igazgatósága alatt kezdődhetett meg. 1991-ben az igazgató és a Collegium sorsát szívükön viselő volt kollégisták elérték az intézmény rehabilitációját és önállóvá tételét. 1995-ben kellő költségvetési támogatás hiányában lett a Collegium az ELTE egyik szakkollégiuma. A szakkollégium-

umok a hetvenes évektől kezdve alakultak magyarországi egyetemekhez kapcsolódva, alapul véve az úttörő Eötvös Collegium, az angol college-ok és a népi kollégiumok szisztémáját. Céljuk a színvonalas szakmai képzés mellett a demokratikus közösségi élet megteremtése és az értelmiségi elitképzés volt. A kilencvenes évektől kezdve egyre szaporodtak a kollégiumok, lassan lefedve minden tudományterületet. Ma már több mint harminc működik országszerte. Az alapítványi támogatások és a kormányzati hozzájárulás ellenére a szakkollégiumok pénziánnal és joghézagokkal küszködnek. 2004. november elején Országos Szakkollégiumi Fórumot rendeztünk az Eötvös Collegiumban. A kollégiumi küldöttek személyes találkozásán kívül a legfontosabb cél a felsőoktatási törvénnyel kapcsolatos észrevételek és a szakkollégiumokat érintő változtatási javaslatok ismertetése volt. Ezenkívül az intézményünkben rendezett Eötvös Konferencia, az évek óta tavasszal tartott tudományos tanácskozások megteremtették az ország szakkollégiumaiban tanuló egyetemisták kollégiumi fórumát. A hallgatók előadással vagy poszterrel jelentkezhetnek, és a végső programról az előzetesen megküldött absztraktok alapján a Collegium hallgatóiból álló szervezőbizottság dönt. Az ifjú kutatók első eredményeit konferenciakiadványunk, az *Adsumus* c. sorozatunk vezeti be a tudományos közéletbe.

■ *A következő nagy változás a felsőoktatás tömegesedése, a tudományegyetemi képzések finanszírozási mélyrepülése és az elsősorban természettudományos képzés rekrutációs bázisának és életpálya-modelljének válsága. Mivel tudjátok motiválni a hallgatókat ilyen körülmények között a többletmunkára, többletteljesítményre?*

■ Először is az egyetembe való ágyazottság inkább előnyökkel jár, mintsem kényszerű keretekkel, hiszen a mai napig nem született meg az a szakkollégiumi törvény, mely kívánatos volna ahhoz, hogy az új formában felbukkanó szakkollégiumi rendszert az oktatási tárca is egységes formában tudja kezelni és differenciáltan támogatni. A Collegiumnak ösztöndíj-támogatási rendszere nincs, ebből a szempontból különbözünk is a francia anyaintézménytől, ahol állami ösztöndíjban részesülnek a hallgatók, és ennek fejében tanulmányaik befejezése után két évet az állam szolgálatában kell eltölteniük. Három alapítvány támogatja viszont a hallgatóinkat: az Eötvös Collegiumért Alapítvány, mely többek között a kollégiumi Eötvös Pályázat nyertesait díjazza minden tudományterületen, illetve szépirodalmi kategóriában, a Huszti Alapítvány, melynek célja elsősorban a neolatin filológia és a humanizmus kutatásának támogatása, de az utóbbi években természettudományi témájú munkákat is díjaz. Az egykori collegista, Köpeczi Béla alapította Nagyenyedi diák jutalomdíj a francia irodalom, romanisztika és a függetlenségi harcok történetét kutató kollégista munkákat jutalmazza. Lehetőséget adunk arra is, hogy pályázat útján néhány hallgatónk végzés után seniorként továbbra is aktív szerepet vállaljon az oktatásban, és tudományszervezési feladatokat is ellásson a doktori tanulmányok mellett.

Motiváló erőt jelent az is, hogy a kollégisták nem csak társaik és tanáraik körében, hanem a tudományos súllyal bíró egykori kollégisták közt is bemutatkozhatnak. Immmáron negyedik éve szervezünk olyan konferenciákat, melyek témaválasztásukban a Collegiumhoz, vagy jelentős életművet hátrahagyó egykori tagjához kapcsolódnak. Ilyen volt *Az Eötvös Collegium és a magyar irodalomtörténet* című 2002-ben lezajlott esemény, az egykori tanár és igazgató Bollók János emlékére rendezett konferencia 2003-ban, a Keresztury-emlékévk keretében tartott tudományos tanácskozás tavaly, ahol

megemlékeztünk az irodalmár, költő, kultúraszervező és igazgató Keresztury Dezsőről. A konferencia anyagának egy része kötetben is megjelent. Az idén ősszel két tanácskozássra is sor kerül, szeptemberben Szekfű Gyula halálának ötvenedik évfordulója alkalmából a *Szekfű Gyula és nemzedéktársai a magyar történetírásban* címmel, októberben pedig a nagyszerű földrajztudósról, Mendöl Tiborról emlékezünk meg. Hallgatóink rengeteg feladatot vállalnak a collegiumi kiadványok szerkesztésében, jelenleg példának okáért az emlékkönyvekben megjelent történeti tárgyú munkák bibliográfiáját készítik el. Úgy tűnik, a munka látványos, publikálható eredménye még mindig nagy motiváló erő.

■ *Milyen ma a Collegium működése az alapító szándékhoz képest? Mitől Eötvös-kollégista ma valaki?*

■ A hagyományoknak megfelelően a hallgatók kétharmada a bölcsészkarról, egyharmada a természettudományi és informatikai karról kerül a Collegiumba külön felvételi eljárással, az ún. „fejkopogtatás” útján. Nagyjából a 90-es évek folyamán alakult ki az a műhelystruktúra, amely folyamatos módosításokkal ugyan, de azóta is meghatározza a kollégiumi képzést. Jelenleg tizenegy műhely körül szerveződik az oktatás: magyar, angol-amerikai, francia, Bollók János Klasszika-filológiai Műhely, germanisztika, történelem, filozófia, matematika-fizika, biológus-vegyész, földrajz-földtudományi és informatikai műhely. A Russzisztika Műhely jelenleg szünetel, de ennek kiváltásaként – szűkített keretek közt – szeptembertől elkezdi munkáját az Orosz Filológiai Műhely Nagy István tanár úr vezetésével, és a germanisztikán belül elindítottunk egy skandináv programot. A tanári karban akadémikusoktól a fiatal tanársegédekig, az akadémiai intézetek munkatársai és az egyetemi oktatók minden típusa megtalálható, jelentős számban volt kollégisták. A műhelyek az egyetemi képzést kiegészítve a személyes kapcsolattartásra épülő kiscsoportos és tutoriális képzés alternatíváját nyújtják, előadásorozatokat, szakmai konferenciákat szerveznek, műhelykönyvtárat alakítanak ki. A Collegium oktatási koncepciójának központi eleme az interdiszciplinaritás, a látszólag egymástól távol eső bölcsész- és természettudományok termékeny párbeszéde, mely differentia specifica-ként meg is különbözteti az egyes szakterületek köré szerveződő többi szakkollégiumtól.

■ *Mit képes többletként kínálni a hallgatóknak a Collegium mint intézmény a szálláson és külön szakmai foglalkozásokon kívül? Tudja segíteni a hallgatók szakmai, hazai, nemzetközi, tudományos menedzselését?*

■ A műhelyvezetők feladata az évente felvett 20-25 diák tanulmányainak szervezése és nyomon követése. Kevés fórumban publikálhatnak graduális hallgatók. Ezért komoly segítséget jelent a publikálás részfolyamatainak elsajátításában az Argumentum Kiadó és az Eötvös Collegium közös sorozata, az Eötvös Műhely léte, melynek keretében a műhelyek ifjú kutatói bemutatkozhatnak. A Francia Műhelyben zajló munkákból válogattam össze 2002-ben az *Etudes et traductions littéraires de la poésie française moderne et contemporaine* c. kötetet, de hasonló köteteket jelentetett meg az angol, a magyar, a történész és a klasszika-filológia műhely is. Az egykori diákokból álló Baráti Kör számtalan formában nyújt önzetlen segítséget a jelenlegi kollégistáknak és magának a Collegiumnak. A külföldi kapcsolataink révén igyekszünk a hallgatóinkat

mihamarabb a nemzetközi (különösen az amerikai, francia és német) oktatási és tudományos vérkeringésbe bekapcsolni. Két kapcsolatot emelnék ki. A Beloit College-dzsal hosszú ideje ápolunk eredményes kapcsolatot. Ennek keretében minden évben négyöt diáknak nyílik lehetősége arra, hogy egy-egy félévet Beloitban töltsön, illetve ugyanennyi Beloit-os diákot fogadunk, és a magyar kultúra különféle szegmenseire okítjuk őket. A tanulmányút folyamán a hallgatók kölcsönösen kreditképes tárgyakat vehetnek fel. Bollók János direktorsága alatt a párizsi École Normale Supérieure (ENS) és az ENS mintájára alapított Eötvös Collegium vezetése elhatározta, hogy százéves intézményi kapcsolatunkat 1998-ban tudományos együttműködési egyezmény keretében írásba fektetjük. Már ez a két oktatási intézmény közti diák- és könyvcsereprogramot szabályozó megállapodás is céljával tűzte ki tudományos együttműködés elmélyítését. 2002 decemberében ún. COCOP pályázatot nyújtott be a két intézmény a budapesti Francia Nagykövetség kezdeményezésére és támogatásával a Francia Külügyminisztériumba. Eleddig a francia fél néhány hónapos tanulmányútra küldte hallgatóit, évente akár többet is, míg a Collegium elsősorban posztgraduális tanulmányok végzésére (DEA, PhD) küldött hallgatókat az ENS-be. Tekintettel arra, hogy francia részről a régió történelme iránt érdeklődő hallgatók érkeztek, magyar részről pedig zömmel bölcsészek utaztak az anyaintézménybe, ezért ebben a tervben elsősorban a természettudományok területére helyeztük a hangsúlyt. Mivel a természettudományok nyelve egyre inkább az angol, a francia félnek eminens érdeke, hogy cserekapcsolataiban megfelelő helyre kerüljenek a természettudományok (az angol mint második nyelv használata így is elkerülhetetlen). Az Eötvös Collegiumnak meg kell találnia új helyét az Európai Unió oktatási struktúrájában, szűkebb optikában pedig a magyar felsőoktatásban. A tudós tanár modellnek ma még hangsúlyosabban kell kiegészülnie a külhoni tanulmányokkal és oktatási tapasztalattal. Az ENS 2000-ben először felvételiztetett hároméves normalista státusra külföldi hallgatókat. Ez a nemzetközi program már az európai uniós modellt integrálja az ENS oktatási struktúrájába. 2002-ben nyert felvételt az első kollégista hallgató az ENS-be.

■ *A bölcsészeti diszciplínák világszerte visszaszorulóban vannak a támogatási politikákban, költségvetési, pályázati és a magánszféra forráselosztásában, ezért egyre gyakoribb, hogy bölcsész kutatók természettudományos, különösen pedig műszaki, orvosbiológiai, illetve molekuláris kémiai-fizikai projekteken belül fogalmazzák meg törekvéseiket. A Collegium műhelymunkái megalapozhatnak ilyesféle együttműködéseket?*

■ Az ENS és a Collegium oktatási struktúrájának megfelelően már a COCOP keretében tervezett együttműködés is a természettudományok, az angol, francia, illetve magyar irodalom és nyelvészet, az irodalomelmélet és a klasszika filológia tudományterületeit érintette, célul tűzve ki egy közös graduális és posztgraduális képzés kiépítését. Az a tény, hogy a francia fél a saját tudománypolitikáját követve csak a természettudomány területének finanszírozását vállalta, jelzi az általad is említett prioritásokat.

A tavaly lezárult természettudományos program célja a matematika és elméleti fizika területén a magyar–francia tudományos kapcsolatok erősítése volt az angolszász dominancia mellett. Mivel az Eötvös Collegiumnak nincs önálló természettudományos oktatói kara, illetve a munka is jórészt önképzőkörökben folyik, a program működése nem korlátozódott szigorúan az ENS-ben és az Eötvös Collegiumban, illetve az

ELTE-n dolgozó oktatók és kutatók együttműködésére, hanem magyar részről kibővült a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Matematikai Intézete és a Magyar Tudományos Akadémia Rényi Alfréd Matematikai Kutató Intézete munkatársainak közreműködésével. A közös munka egy része elsőként és kiemelten a diákcsempén keresztül valósult meg. A rövid távú ösztöndíjak odaítélésére az érintett intézmények képviselőiből álló bizottság volt jogosult. Három matematikus vagy fizikus hallgató tölthetett két hetet a francia *alma mater*ben és egy hallgató 1-2 hónapot. A két magyar intézmény kínálta oktatás mellett az ENS-ből a Collegiumba érkező hallgatóknak lehetőségük volt mindkét kutatóhelyen folyó munkába is bekapcsolódni, és viszont, a Collegiumból, illetve a BMGE MI Doktori Programjából az ENS-be utazó hallgatók részt vettek az ENS-ben végzett oktatásban és kutatásokban. Mindehhez az ENS és a Collegium biztosította a szállást és az infrastruktúrát.

A program részét képezte az ENS Matematikai Intézetét vezető Le Gall professzor meghívása. Célunk az volt, hogy együttműködés induljon elsősorban azokon a területeken, amelyekben az együttműködő intézmények valamelyike elmélyült kutatómunkát folytat, és amely területekre a programban részt vevő többi intézmény nem fektet hangsúlyt. Ilyen terület az ENS-ben az algebrai és Riemann-féle geometria, a reprezentáció-elmélet és a parciális differenciál-egyenletek, a Rényi Intézet és a BKME Matematikai Intézete részéről pedig például a kombinatorika, az algoritmus-elmélet és az analitikus számelmélet — elsősorban olyan magyar kutatók-oktatók részvételével, akik már aktív kapcsolatban voltak más, franciaországi kutatókkal. Mindazonáltal nem feledkeztünk meg azokról a területekről sem, ahol az oktatás-kutatás mindkét részről az élvonalban van, így a hallgatóság különösen fontos együttműködési tapasztalatra tehetett szert.

■ *Az interdiszciplinaritás, a különböző szakirányú hallgatók egymást értése, egymásra figyelése milyen formákban valósul meg?*

■ A műhelyek önálló programján, az egyetem által kreditált órákon kívül a Bölcsész Esteken a bölcsészhallgatók mutatják be szakterületük érdekes kérdéseit a TTK-s diákoknak, és a Dögész vagy TTK-s Esteken a természettudós-palánták teszik ugyanezt. Beindítottunk egy tudományfilozófiai kurzust bölcsészeknek, illetve természettudósoknak a Filozófia és a Matematika-Fizika Műhelyen belül. Általános szolgáltatásként rendszeressé vált a számítástechnika-oktatás bölcsészeknek, melyet az aktuális rendszergazda lát el igény szerint (szövegszerkesztés, adatbázisok, internet-bibliográfia stb.). Az elsőévesek általánosan kötelező latinoktatásban részesülnek. Részben hallgatók szervezik a nem csak szakmabeliekhez szóló Tökkört (történészek köre), a Dökkört („dögészek” köre), a Fizikuskört és a Szerda Esték közérdeklődésre számot tartó előadásait, beszélgetéseit is. Az elnevezések a szintén nagy hagyománnyal bíró szabad nyelvhasználat megnyilvánulásai. Ez a termékeny párbeszéd a későbbiekben sem marad el, a volt kollégisták minden hónap első hétfőjén az ún. „Ökörkör” keretében tartanak egymásnak előadásokat, melyek végül a Trió eszpresszóban baráti sörözéssel fejeződnek be.

■ *Jelent-e ez többletet a kollégisták szakmai fejlődésében vagy éppen a karrierépítésükben hasznosul?*

■ Szemléletbeli alapozást jelent, a másik „tudományának” alapvető tiszteletét a tekintélyelvűség helyett. Az itt kialakuló szakmai kapcsolatok a saját tapasztalataim alapján is végigkísérik az életünket. Pontos kimutatásaink egyelőre nincsenek, de annyi biztonnal állítható, hogy a kollégisták jelentős hányada szerez tudományos fokozatot, köztársasági ösztöndíjban hallgatóink több mint tíz százaléka részesül, az OTDK szekcióiban vagy a kari versenyeken jól szerepelnek, a bölcsész- és természettudományi szekció Bolyai-ösztöndíjasainak mintegy harmada volt a Collegium tagja, s az eddig háromszor kiosztott akadémiai Talentum Díj kilenc díjazottja közül két egykori Eötvös-kollégista van. Azt hiszem, nem kell szégyenkeznünk.

■ *A mostani felsőoktatási átalakulások nyomán alapvetően átrendeződnek a megszokott egyetemi funkciók. Milyen szerepe lehet a Collegium elitképző, tudomány-orientált működésének, ehhez milyen finanszírozási együttműködésre lenne szükség az egyetemmel?*

■ Erre a kérdésre aligha vagyok hivatott vagy jogosult válaszolni. Nyilván meg kell találnunk azokat a szinteket, ahol a collegiumi képzés részben kiveszi a részét az egyetemi képzésből, részben kiegészíti azt. Ehhez azonban az arányos finanszírozást is biztosítani szükséges. Továbbá régóta megfogalmazott igény a szakkollégiumok részéről, illetve ígéret a kormányzat részéről egyfajta szakkollégiumi normatíva megállapítása, amely a költségvetési törvényben lenne meghatározva, s ezzel párhuzamosan működhetne egy többéves kifutású pályázati rendszer is. Szerencsésebb volna ugyanis, ha hosszabb fejlesztésekben gondolkodhatnánk. Az oktatási programok finanszírozásán túlmenően bizonyos promóciós keretre is szükségünk volna: a kisarculat, az internetes honlapfejlesztés, a Collegium történetének legfontosabb dokumentumait tartalmazó CD-Rom előállítás, a collegiumi levéltár legfontosabb iratainak elektronikus adatbázison történő rögzítése mind-mind előttünk álló feladat. Ezen a téren egy eredmény várható az év végéig: a Petőfi Irodalmi Múzeummal közösen Eötvös-kollégista életpályákat megelevenítő interjúkötet készül a kulturális minisztérium támogatásával.

De engedj meg, hogy hatáskörömnél maradva, inkább a francia kapcsolatokban rejelő lehetőségekre szorítkozzam. Fontos feladatunknak tartom a magyarországi kutatási-oktatási bázis megismertetését a francia féllel és viszont, s további együttműködési lehetőségek kidolgozását a Collegium irányításával és folyamatos koordinációjával. Növelni szeretnénk a Magyarországon tanuló vagy oktató normalisták számát, bővíteni a közös francia–magyar doktori képzések számát az ELTE illetékes doktori programjaival együttműködve, a francia kormány ösztöndíjprogramjának keretében. Növelni szeretnénk a hallgatók és kutatók részvételi létszámát a PAI Balaton Programban, valamint az európai programokban is. A Magyarországon világszínvonalon művelt tudományterületek ismertté tétele hozzájárul a magyar tudomány külhoni reprezentációjához. A Franciaországban kiválóan oktatott és kutató területek pedig beépülhetnek honi oktatási struktúránkba, így töltheti be a Collegium az új évezred elején régi-új feladatát, a minőségi tanár- és tudósképzést.

■ *Ehhez a munkához sok sikert kívánok. Köszönöm a beszélgetést.*

■ Én pedig köszönöm, hogy az itt következő írásokkal graduális hallgatóink bemutatkozási lehetőséget kaptak.